

**Teologicko-pastoračné dôvody charitatívnej činnosti
u Cypriána z Kartága**

**Theological-Pastoral Reasons for Works of Charity
in Cyprian of Carthage**

ŠTEFAN LENČIŠ

Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta v Košiciach
Katedra filozofie a histórie

Abstract:

The aim of this paper is to present the theological-pastoral thinking of Cyprian of Carthage, especially in the field of charitable work. The focus here is his main work *De opere et eleemosynis*, as well as other works that touch on the subject at hand (*Epistulae*, *Vita Cypriani*, etc.). Heeding his historical context, the aim is to point out Cyprian's attitude, motives, and reasons for the necessity of carrying out acts of mercy – primarily in the form of almsgiving. This study will follow his theological justifications and their subsequent incorporation into pastoral practice with a clear vision of reward in this earthly life, but above all for the acquisition of eternal life. In his main work, Cyprian does not offer speculative theology, but rather writes as a bishop who is immersed in pastoral activity in Carthage, where he perceives very carefully, among other things, also the social aspect in the social and religious situation of the third century.

Keywords: Alms, Wealth, Misery, God's mercy, Good deeds, Repentance.

Úvod

Sv. Cyprián, ako biskup Kartága v rokoch 249 – 258, musel počas svojho pastoračného pôsobenia riešiť mnohé zložité spoločensko-politické situácie, ktoré so sebou prinášali aj zhoršenú sociálnu situáciu. Dokumentuje to dobová literatúra, ako aj Cypriánove viaceré diela.

Cieľom tohto príspevku je predstaviť Cypriánove teologicko-pastoračné myslenie, ktoré sa ukázalo zvlášť aktuálne v Kartágu v polovici tretieho storočia na základe naliehavých výziev v charitatívnej oblasti. Chceme poukázať na Cypriánov postoj, motívy a zdôvodnenia nutnosti realizovania milosrdných skutkov – predovšetkým formou almužien.

Predmetom tohto výskumu bude najvýznamnejšie Cypriánove dielo zaoberajúce sa charitatívnou problematikou *De opere et eleemosynis – O dobrých skutkoch a dobročinnosti*, ale čiastočne aj ďalšie diela *De Lapsis* (O padlých), *Vita Cypriani* (Život Cypriána) a *De Catholica Ecclesiae unitate* (O jednote cirkvi), *De Virginum* (O panách) a *Epistulae* (Listy). Pre komplexnejšie pochopenie skúmanej problematiky sa pozrieme aj na iných autorov, ktorí sa dotkli tejto témy.

Cypriánove pôsobenie v historickom kontexte

Pre hlbšie pochopenie sv. Cypriána a jeho bohatej angažovanosti v charitatívnej činnosti, je potrebné poznať aj historické pozadie, v ktorom vykonával svoju biskupskú službu v Kartágu (249 – 258). Už v polovici tretieho storočia sa začala čoraz viac v Rímskej ríši vyostrovať kríza, ktorú spôsobili viaceré faktory, predovšetkým: rýchle zmeny vládcov impéria, vojenské neúspechy a epidémie decimujúce obyvateľstvo v západnej a južnej časti krajiny. To sa prejavilo pochopiteľne aj na ekonomickej situácii, zvlášť u nižších vrstiev obyvateľstva, čím prichádzalo aj o svoj malý majetok. Zemepisné prostredie (Prokonzulárna Afrika), v ktorej žil Cyprián, sa v tomto období hodnotí dosť negatívne, čo najviac potvrdzuje pribúdanie veľkého množstva chudobných ľudí, a tak vytvárania zlého sociálneho prostredia.

Cyprián po troch rokoch svojej konverzie na kresťanstvo, pod vplyvom kartáginského kňaza Caecilia (okolo roku 246) prijal kresťanskú vieru, vzdal sa svojho úradníckeho povolania a rozdal svoj majetok chudobným. Týmto si rýchlo získal veriacich a čoskoro sa stal kňazom a v roku 248/249 aj biskupom Kartága.¹ Pred biskupom stáli mnohé problémy. Najprv to bolo prenasledovanie kresťanov

¹ Porov. Hubertus R. DROBNER, *Patrologie: Úvod do studia starokresťanskej literatury*. Praha: Oikoymen, 2011, s. 222; Caterina Celeste BERARDI, La persecuzione di Decio negli scritti di Cipriano, in *Auctores Nostris. Studi e testi di letteratura cristiana antica* 1., Cattedra di Letteratura cristiana antica, Foggia 2004, s. 41 – 60; Miloš LICHNER – Katarína KARABOVÁ, *K prameňom ranokresťanskej latinskej tradície*. Trnava: Dobrá kniha, 2017, s. 11 – 12.; Cyril HIŠEM, *Cirkevné dejiny – starovek*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2012, s. 216.

uskutočnené v roku 250 ediktom cisára Décia. Cisárske sankcie priniesli množstvo väznených kresťanov a tiež aj stratu majetku. Bolo preto nutné hľadať spôsob, ako im pomôcť. K týmto problémom čoskoro pribudol aj ďalší problém: v rokoch 251 až 254 sa v západnej a severnej časti ríše začali šíriť epidémie. V samotnom Kartágu roku 253 vypukol mor, odkiaľ sa rozšíril do celého regiónu a spôsobil zánik miest, chaos a paniku. Epidémia priniesla veľkú úmrtnosť a pre nedostatok ľudí na pochovávanie nastalo veľké opúšťanie ohrozených miest.² K tejto situácii ešte treba spomenúť aj skutočnosť, že v roku 253 sa barbárske hordy prehnali cez Numídiu a pustošili južné oblasti Prokonzulárnej Afriky, keďže boli dočasne odvelené vojenské légie. Vojenské nájazdy sa veľmi negatívne dotkli obyvateľov, medzi ktorých patrili aj kresťania. Počas tejto situácie bolo spustošených až osem diecéz a mnohí kresťania sa dostali do väzenia. Cyprián zorganizoval peňažnú zbierku, aby mohol za získané peniaze vykupovať zajatých kresťanov.³

Vzniknutá spoločenská situácia si vyžadovala okrem iného zintenzívnenie charitatívnej činnosti. Biskup Cyprián hneď od začiatku svojej biskupskej služby začal veľmi aktívne vstupovať do riešenia ťažkej spoločensko-sociálnej situácie.

Charakteristika Cypriána

Cypriána z Kartága pokladajú za jedného z najvplyvnejších cirkevných vodcov latinského kresťanstva v treťom storočí. Dokázal previesť severoafrickú cirkev búrlivým obdobím vonkajšieho prenasledovania a vnútorných konfliktov. Po Cypriánovej smrti jeho diela naďalej formovali kresťanov a dokonca aj obe strany donatistického sporu vo štvrtom a piatom storočí, ktoré sa odvolávali najmä na Cypriánove spisy. Napriek jeho značnému prínosu v rozvoji severoafrickej ekleziológie predsa len zaradzujeme (podľa Downsa) Cypriána ako autora medzi tých, u ktorých prevládala praktická teológia nad „špekulatívnou teológiou“.⁴ Jedno z hodnotení dokonca tvrdí, že pri čítaní jeho listov „*nám zabránia zabudnúť, že neštudujeme teológa, ale pastiera, ktorý sa silou okolností musel vysporiadať s teologickými problémami obsiahnutými v praktických rozhodnutiach jeho administratívy*“.⁵ Na

² K tejto problematike pozri napr. prácu: Sabine, H. HUEBNER. The “Plague of Cyprian”: A revised view of the origin and spread of a 3rd-c. CE pandemic, in *Journal of Roman Archaeology*, Volume 34, Issue 1, Cambridge University, June 2021, s. 151 – 174. <https://doi.org/10.1017/S1047759421000349>

³ Porov. Tomasz KACZMAREK. Organizacja dzieł charytatywnych Kościoła w Kartaginie pod kierunkiem św. Cypriana, in *Studia Włocławskie 2*, Wrocław: Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne, 1999, s. 125 – 126; Štefan MORDEL. *Svedectvo Cypriána o živote a viere prvých kresťanov: život a dielo svätého Cypriána, biskupa a mučenika*. Spišská Kapitula-Spišské Podhradie: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003, s. 75 – 76; Enzio GALLICET. (ed). *Cipriano di Cartagine. La Chiesa: Sui cristiani caduti nella persecuzione; L'unità della Chiesa cattolica; Lettere scelte*. Milano: Paoline Editoriale Libri, 1997, s. 25 – 27; Gaspare MURA. (ed.) *La teologia dei Padri. Profili bio-bibliografici dei Padri, Indici*. vol. 5. Città Nuova 1987, s. 130.

⁴ Porov. David J. DOWNS. Prosopological Exegesis in Cyprian's *De opere et elemosynis*, in *Journal of Theological Interpretation* 6.2 (2012), s. 280. <https://doi.org/10.2307/26421416>

⁵ Tamtiež, s. 280.

druhej strane však existuje aj iný názor (napr. J. Jayakiran Sebastian),⁶ podľa ktorého nie každá teológia musí byť špekulatívna alebo systematická, zvlášť v prípade pastoračnej povahy Cypriánovej teológie.⁷ Z mnohých názorov na Cypriána, možno spomenúť, napr. Hansa von Campenhausena, ktorý sa pri hodnotení jeho spisov vyjadril, že v nich vidí spojenie medzi teológiou a Písmom a uzatvára to konštatovaním, že „pre Cypriána teológia v podstate spočíva vo výklade Písma“.⁸

Veľmi kritickým bol Turner, ktorý tvrdí, že pri Cypriánovom selektívnom používaní biblických textov nechal veľkú časť Biblie na „druhej exegetickej kope“, čím chcel povedať, že Cyprián si niektoré časti Písma akoby nevšimal.⁹ Cypriána zhodnotil aj Michael Fahey, znalec Cypriánových diel, keď konštatoval: „Z týchto stránok by malo byť najskôr jasné, že Cyprián nebol hlbokým ani tvorivým teológom obdareným bohatými a originálnymi náhľadmi... Z moderného hľadiska je ľahké kritizovať Cypriánovo používanie Písma. Zjavne mu chýba súdržná biblická teológia, ktorá spája rôzne vlákna biblického zjavenia. Neustále nedokáže oceniť osobité teologické názory rôznych biblických autorov. Hoci príležitostne pripúšťa nadradenosť NZ zjavenia nad jeho predbežným štádiom v SZ, v praxi vo všeobecnosti ignoruje tento pohľad tým, že číta špecificky NZ učenia do SZ. V zbierkach jeho svedectiev sa nachádzajú aj Cypriánove písomné dôkazy, ktoré sú často slabé, založené na náhodných verbálnych podobnostiach a rezonanciách. Vidí význam v detailoch, ktoré sú v skutočnosti bezvýznamné. Okrem toho nikdy nekontroluje presnosť svojho existujúceho latinského prekladu porovnaním s gréckym textom. Uvedomuje si, že interpretácia môže byť správna alebo falošná (možno aj kacírka), ale nikdy nevyvinie konzistentnú teóriu hermeneutiky. K Písmu pristupuje s naivným optimizmom a znepokojujúcou sebadôverou, presvedčený, že jeho ortodoxný význam by bol jasný jednoducho použitím zdravého rozumu (pomeru)“.¹⁰

Pri pohľade na Cypriánovu osobnosť treba zvlášť vyzdvihnúť to, že išlo o osobu citlivú voči potrebám tých, ktorí sa ocitli v ťažkej situácii. Túto jeho črtu môžeme vidieť napríklad aj v jeho radikálnom postoji po obrátení, keď rozdal väčšinu vlastného majetku a zároveň aj organizoval charitatívne aktivity voči obeťam moru v rokoch 252 – 254. Zároveň podľa Cypriána mala chudoba kléru

⁶ Jayakiran J. SEBASTIAN. Listening to the Speaking Bible : Interpreting the use of the Bible in a Letter of Cyprian of Carthage, in Daniel Jones Muthunayagam, ed., *Bible Speaks Today: Essays in Honour of Gnana Robinson* (Delhi: ISPCK, 2000), s. 71 – 81.

⁷ DOWNS, *Prosopological Exegesis in Cyprian's De opere et eleemosynis*, 6.2 (2012), s. 280. <https://doi.org/10.2307/26421416>

⁸ Hans von CAMPENHAUSEN. *The Fathers of the Latin Church*. Stanford: Stanford University Press, 1969, s. 39.

⁹ “kind of exegetical scrap heap” – Henry, Ernest W. TURNE. *The Pattern of Christian Truth: A Study in Relations between Orthodoxy and Heresy in the Early Church*. London: Mowbray, 1954, s. 277. – “kind of exegetical scrap heap”.

¹⁰ DOWNS, *Prosopological Exegesis in Cyprian's*, s. 281. Teologické myslenie Cypriána zhodnotil Downs trefným vyjadrením, že biskup z Kartága chcel predovšetkým formulovať to, čo sa naučil, nesnažil sa byť novátorský.

sprevádzať aj neustála starostlivosť o chudobných, núdznych a väzňov. Natolko, že v komunitách africkej cirkvi existovali – ekvivalentné dnešným charitám – akési schránky, do ktorých sa zbierali dary, každý podľa svojich možností, zvyčajne raz za mesiac, alebo keď bolo možné pre chudobných zabezpečiť akúkoľvek potrebu a nielen výživu.¹¹

Cypriánova inšpirácia

Pre lepšie pochopenie Cypriánovho myslenia a jeho konania je potrebné si všimnúť životopisné rozprávanie diakona Pontia v diele *Vita Cypriani*. Pontius v ňom opisuje Cypriána v duchu človeka obnovujúceho diela biblických hrdinov (exemplo veterum iustorum).¹² Vyberá si príklad starozákonného Jóba, dávajúceho v každej životnej situácii seba i svoj majetok k dispozícii Bohu, alebo aj Tobiáša, ktorého vidí v službe zomrelým. S týmito príkladmi je porovnávaný Cyprián a autor ho na inom mieste charakterizuje takto: „... biskupský dom bol otvorený pre každého chudobného; žiadna vdova od neho neodišla s prázdnyimi rukami, nebolo chomeho muža, ktorý by nedostal podporu, muža bez odevu, ktorý by nebol prikrýť“. ¹³ Bol biskupom, ktorý „vždy strážil milosrdenstvo“. ¹⁴ Je len pochopiteľné, že Cyprián najvýraznejšie prejavil svoju lásku k blížnemu v čase epidémií, ako bol napr. mor, pretože: „...každý sa triasol, plakal, utekal, opustil svoj vlastný ľud bez milosti..., ako keby opustením umierajúceho človeka bolo možné odstrániť samotnú nákazu. Po celom meste boli masy nepochovaných tiel.“¹⁵ Konkrétnou angažovanosťou Cypriána sa podarilo zorganizovať kresťanov, aby na podklade motívu milosrdenstva pomáhali druhým.¹⁶

Charitatívna činnosť Cirkvi v treťom storočí mala formy overené dlhoročnou skúsenosťou prostredníctvom osobnosti, ako bol napr. Ignác Antiochijský, nazývaný aj „vodca v láske“ v rímskej cirkvi.¹⁷ Za príklad možno uviesť aj pekné

¹¹ Porov. Roberto CUTAIA. La pandemia e l'elemosina di san Cipriano, in *L'osservatore Romano*, 17.2.2021.

¹² Porov. Vita s. Caecilii Cypriani per Pontium ejus diaconum, in *S. Caecilii Cypriani Episcopi Carthag. et Martyris Opera omnia*. Tomus I. Tomus (Opera omnia sanctorum patrum Latinorum). Wirceburgi 1782, s. 4.

¹³ Porov. Vita s. Caecilii Cypriani per Pontium ejus diaconum, s. 5; Na základe princípu, podľa ktorého kresťanská láska bola vždy mierou služby, zodpovednosť za riadenie celej charitatívnej činnosti spočívala na pleciach vždy biskupa, čo potvrdil aj sám Cyprián svojim vyjadrením, že „biskup je v Cirkvi a Cirkev je v biskupovi“. – „Episcopus in ecclesia et ecclesia in episcopo“ – CYPRIANUS. Epistula. LXVI, 7, CSEL 3/2, 733.

¹⁴ „ut Dei Pontifex ille, qui misericordiae semper rebus institerat“. – Vita s. Caecilii Cypriani per Pontium ejus diaconum, s. 14.

¹⁵ Porov. Vita s. Caecilii Cypriani per Pontium ejus diaconum, s. 7, 10.

¹⁶ „Mnohí z tých, ktorí pre chudobu nemohli slúžiť bohatstvom, dávali viac ako bohatstvo, nahrádzajúc si vlastnú prácu drahšiu ako všetko bohatstvo. Lebo kto by sa pod vedením takého učiteľa neponáhľal byť medzi bojovníkmi, v ktorých má zaľúbenie Boh Otec a Sudca – Kristus“ – Vita s. Caecilii Cypriani per Pontium ejus diaconum, s. 11 – 12.

¹⁷ Porov. List sv. Ignáca Rimanom, in Štefan Mordel. Diela apoštolských otcov. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie 2007, s. 99.

svedectvo korintského biskupa Dionýza, ktorý napísal list pápežovi Soterovi, kde vysoko vyzdvihuje pomoc Rimanov v čase prenasledovania: „*Od začiatku ste si zvykli všetkým bratom poskytovať dobročinnosť každého druhu... a takto ste uľahčovali potrebným chudobným..., bratom v bani ste obstarávali nutné jedlo...*“.¹⁸ Silné svedectvo vidíme aj v ďalšom liste od už spomínaného korintského biskupa Dionýza, ktorý napísal list pápežovi Štefanovi a v ňom zdôraznil, že štedrosť rímskej cirkvi sa dostala nielen do mnohých kostolov v okolí, ale až do Sýrie a Arábie.¹⁹ Obsah týchto listov, ako aj štedrosť rímskej cirkvi poznal tiež sv. Cyprián, čo dosvedčuje nielen jeho list č. 7, v ktorom informuje o potrebe starostlivosti nielen o uväznených kresťanov, ale aj o roztrúsených a hladujúcich po zhabaní ich majetku.²⁰

Cyprián tento svoj postoj k chudobným zdôraznil aj vo svojej bohatej korešpondencii. Napríklad v roku 250 adresoval svoj list duchovenstvu v čase prenasledovania z úkrytu, v ktorom ich povzbudzoval, aby peniaze, ktoré im boli pridelené pre chudobných, veľmi starostlivo rozdeľovali a medzi nimi tak pracovali, aby „*im nič nechýbalo*“. Je dobre si všimnúť v tejto Cypriánovej výzve duchovenstvu aj výraz „*všetko*“ (omnis).²¹ Podľa Szrama chcel autor týmto výrazom zdôrazniť radikálnu požiadavku evanjelia – dokázať darovať chudobným a núdzným všetko. Odvoláva sa na štedrosť chudobnej vdovy v Jeruzalemskom chráme. (porov. Mk 12, 41- 44, Lk 21, 1-4).²²

Jeho zánietenosť pre chudobných a núdznych môžeme vidieť aj v ďalších listoch, v ktorých zdôrazňoval napríklad aj to, že tých, čo boli prenasledovaní a nezapreli svoju vieru, bieda nemôže zničiť.²³ O veľmi konkrétnej pomoci pre núdznych sa dozvedáme v liste č. 62, Cyprián ho adresoval biskupom kresťanských obcí napadnutými barbarmi. Cyprián poslal sumu s listom stotisíc sesterciov, zhromaždených medzi duchovnými a veriacimi v cirkvi, žiadajúc o vykúpenie zajatých

¹⁸ Pamphili EUSEBIUS. *Církevní dějiny*. Praha 1988, kniha IV, kap. 31, s. 79.

¹⁹ Porov. „... Tieto cirkvi stále podporujete a pred nedávnom ste im písali.“ – Pamphili EUSEBIUS. *Církevní dějiny*, kniha VII, kap. 5, s. 131.

²⁰ Porov. CYPRIANUS (Carthaginensis). *Epistula VII*, CSEL 3/2, 486. – „*Žiadam vás, aby ste sa postarali o vdovy, chorých, všetkých chudobných a aj cudzích, ak to budú potrebovať z mojich vlastných peňazí, ktoré som nechal u svojho spolukňaza Rogaciana. V prípade, že je táto suma už úplne vyčerpaná, prostredníctvom akolytu Narika posielam Rogacianovi ďalšiu sumu, aby cirkev mohla štedrejšie a rýchlejšie podporovať tých, ktorí to potrebujú*“.

²¹ Porov. „...*his qui pauperes et indigentes laborant et tamen in Domino perseverant, peto nihil desit, cum summula omnis quae redacta est illic sit apud clericos distributa propter eiusmodi casus, ut haberent plures unde ad necessitates et pressuras singulorum operari possint*“ – CYPRIANUS. *Epistula V*. Guilelmus HARTEL. (ed). S. Thasci Caecili Cypriani Opera omnia, in *Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum* – CSEL. Vol. III., pars II., Vindobonae 1871, s. 478 – 479.

²² Porov. Mariusz SZRAM. *Surowość czy miłosierdzie?*, s. 22.

^k tejto problematike pozri napr. prácu: Patout J. Jr. BURNS. *Cyprian the Bishop*. London: Routledge, 2002. <https://doi.org/10.4324/9780203469873>

²³ CYPRIANUS. *Epistula V*. – CSEL. 3/2, s. 478 – 479; CYPRIANUS. *Epistula XII*. – CSEL. 3/2, s. 502 – 504; CYPRIANUS. *Epistula XIV*. – CSEL. 3/2, s. 517 – 520.

kresťanov.²⁴ Aj tento list je dôkazom obáv o veriacich, ktorí sa ocitli v ťažkej situácii.²⁵

Charakteristika diela – *De opera et eleemosynis*

Podľa Mejznera už bolo Cypriánove dielo *De opera et eleemosynis* analyzované mnohými vedcami a z rôznych hľadísk: biblického, teologického, historického, rétorického, filologického a psychologického. Napriek tomu je ešte stále predmetom hlbšieho skúmania a hľadania prienikov v ďalších Cypriánových dielach, ale aj iných autorov.²⁶

Toto dielo bolo napísané po latinsky, v gréčtine jeho preklad nepoznáme.²⁷ K datovaniu existuje viacero názorov, pričom obdobie vzniku vymedzujú rokmi rokov 249 – 253.²⁸ Časť autorov sa prikláňa k roku 249 a iní zas k roku 253. Tí, ktorí sa prikláňajú k roku 253, tvrdia, že dôvodom napísania tohto diela bol vzniknutý mor v Kartágu. Väčšina autorov je viac naklonená roku 249, keď uvádzajú, že Cyprián to naznačil aj v texte: „*chýbala dobrá viera v spravovanie chudobných, chýbala súčiť v skutkoch milosrdenstva*“.²⁹ Navyše mnohé informácie v tomto diele nachádzame v skoršom Cypriánovom diele *Ad Quirinum* a nie v jeho neskoršom diele *De Lapsis*.³⁰

Cyprián vo svojom diele *De opere et eleemosynis* využíval aj hermeneutickú interpretáciu, ktorá je tiež známa pod pojmom prosopologická exegéza.³¹ Ide o metó-

²⁴ Porov. CYPRIANUS, *Epistula LXII*, CSEL 3/2, s. 698 – 701.

²⁵ Porov. Mateusz BUGUCKI. Problemy duszpasterskie w listach św. Cyprian, in *Studia Theologica Varsaviensia* 9/1, 1971, s. 208 – 201. – Na konci svojho listu Cyprián napísal, že pridal menný zoznam darcov, aby numídskej cirkvi mohli vyjadriť svoju vďačnosť. Uviedol tiež aj mená ďalších biskupov a kňazov, ktorí keď sa dozvedeli o nešťastí, prinášali obeť v mene svojich veriacich. Úplne na záver Cyprián tiež ubezpečil Numíďanov, že veriaci z Kartágu sú vždy pripravení im pomôcť. Ak by sa teda niečo podobné stalo, nech neváhajú dať im vedieť.

^k tejto problematike pozri bližšie aj: Georges MASSINELLI. For Your Sake He Became Poor: Ideology and Practice of Gift Exchange between Early Christian Groups. De Gruyter, 2021, s. 317 – 324. <https://doi.org/10.1515/9783110723946>

²⁶ Porov. Mirosław MEJZNER. Vantaggio o perdita? Le facce della misericordia nel *De opere et eleemosynis* di Cipriano, in *Gregorianum* – 98/1, Roma: Pontificia Universitas Gregoriana, 2017, s. 51 – 52.

²⁷ Porov. Johannes QUASTEN. *Patrology, Volume II., The Ante-Nicene Literature after Irenaeus*. Maryland: Christian Classics, Westminster, 1986, s. 359 – 359.

²⁸ Porov. Geoffrey D. DUNN. Cyprian's Care for the Poor: The Evidence of *De Opere et Eleemosynis*, in *Studia patristica*, vol. XLII. Leuven – Paris – Dudley, Ma 2006, s. 363 – 364.

²⁹ CYPRIANUS. *De Lapsis*. – CSEL. 6, 3/1, s. 240 – 241.

³⁰ Porov. David F. MILLS. *Extra Ecclesiam Nulla Salus: The Relationship between Ecclesiology and Soteriology for Cyprian of Carthage*. A Dissertation presented to the Faculty of The Southern Baptist Theological Seminary. Louisville 2001, s. 90 – 91.

³¹ Prosopologická exegéza je technika čítania, pri ktorej sa tlmočník snaží prekonať skutočnú alebo vnímanú nejednoznačnosť týkajúcu sa identity rečníkov alebo adresátov (alebo oboch) v božsky inšpirovanom zdrojovom texte priradením netriviálnej prosopa (t. j. netriviálnej vízie) – v „čistom zmysle“ textu) pre rečníkov alebo adresátov (alebo oboch), aby bolo možné pochopiť zmysel textu.

du interpretácie, ktorá v inšpirovaných textoch rozlišuje identitu rečníkov, čiže πρόσωπα (prósopa – tváre). Cypriánovi tak umožňuje pomenovať Ducha Svätého ako „hovorcu“ určitých biblických textov (napr. Pris 16,6 – „Previnenie sa vykupuje opravdivým milosrdenstvom a zlému sa vyhýba bázňou pred Pánom“ a v Sir. 3,30 – „Niet lieku pre spoločnosť pyšných, lebo si neuvedomujú, že hriech v nich ako peň zapustil korene“), ktoré sa nachádzajú v (Elemos. 2, 4, 5, 9). Pri týchto citátoch si treba ešte všimnúť aj dva biblické texty (Lk 11, 40-41), ktoré poskytujú základný biblický argument pre Cypriánovo teologické tvrdenie, že almužna odstraňuje hriechy spáchané po krste. Týmto dielom sa Cyprián usiloval zdôrazniť výzvu, aby sa kresťania viac angažovali v prospech dávania almužny, a jeho kritika pohanského euergetizmu je teda podporená hermeneutickou stratégiou, ktorá stratégiou identifikujúcou božského hovorcu prostredníctvom duchovných textov. Použité texty Písma sa stávajú svedectvom „namáhania a nabádania Ducha Svätého“, čím potvrdzuje pre získanie nebeského kráľovstva potrebu dávania almužny a iných skutkov milosrdenstva.³²

Podľa Downsa v knihe *De opere et eleemosynis* Cyprián neponúka svojim čitateľom ani špekulatívnu teológiu, ani trvalú kristologickú reflexiu. Využíva však pastoračnú parentézu, ktorou sa usiluje svojich čitateľov presvedčiť o očistnej sile almužny.

Pri definovaní žánru tohto diela Poirier zastáva názor, že má formu kázne, ale zároveň aj traktátu, a že dielo, ktoré začalo ako kázeň, bolo prepracované do širšieho obsahu.³³ Podľa Quastena ide o traktát.³⁴ Zaujímavý je názor Augustína, lebo keď citoval dielo *De opere et eleemosynis*, tak ho uvádzal ako list, z čoho možno dedukovať, že z počiatku toto dielo kolovalo ako list, podobne tiež aj diela *De Lasis* a *De Catholica Ecclesiae unitate*.³⁵ Augustínov názor sa javí najpravdepodobnejší.

Treba uviesť, že Cyprián bol vo svojej tvorbe vo veľkej miere ovplyvnený Tertulianom, ale pritom si dokázal zachovať od neho nezávislosť, pokiaľ ide o jeho výber a interpretáciu biblických textov. Zachovalo sa aj vyjadrenie od Hieronyma, ktorý spomína, že v Ríme sa osobne stretol s pisárom biskupa Cypriána, menom Pavol z Concordie, ktorý tvrdil, že Cyprián mal pravidlo: „Ani jeden deň bez Tertuliana“. A keď chcel, aby mu podal nejakú knihu od tohto autora, tak mu len povedal: „Daj mi učiteľa“.³⁶ Možno tu spomenúť napr. Tertulianove vyjadrenie vo

³² Porov. DOWNS, *Prosopological Exegesis in Cyprian*, s. 282.

³³ Porov. Michel POIRIER. (ed.). *Cyprien de Carthage. La Bienfaisance et les Aumônes. Sources chrétiennes 440*. Paris: Les Éditions du Cerf, 1999, s. 42.

³⁴ Porov. Johannes QUASTEN. *Patrology*, s. 358 – 359.

³⁵ Porov. Alessandro CAPONE. *Lectio Cypriani: De opere et eleemosynis*, in *Classica et Christiana* 8/2, 2013, s. 427 – 428.

³⁶ Porov. HIERONYMUS, GENNADIUS, ISIDORUS. *Dějiny křesťanského písemnictví. (De viris illustrisibus)* 53, Preklad: Jan, M. Heller. Praha: vydav. Herrmann and synové, 2010, s. 112.

veci zbierok, keď nazýva „vkladmi súcitu“ zbierky, ktoré veriaci spontánne vykonávali pri každej príležitosti, pretože boli „určené na pomoc a na pochovávanie núdzných, na podporu chudobných sirôt obidvoch pohlaví, starcov a stroskotancov“.³⁷ Pekné je aj svedectvo o kresťanských manželoch, o ktorých napísal toto: „Slobodne navštevujú chorých a pomáhajú potrebným. Almužny dávajú bez nátlaku, bez zábran prinášajú obeť...“³⁸ U Tertuliana nachádzame napríklad aj zaujímavú informáciu o tom, že kresťania – pre realizovanie charitatívnej pomoci – si niekedy požičiavali peniaze od pohanov.³⁹

Cypriánove diela dobre poznal aj Augustín, ktorý počas sporov s Pelagiánmi presne citoval jeho texty. O nich sa vyjadril, že odhaľujú dve nepravdy protivníkov: a to, že ľudia nemajú od Adama žiadnu neresť, ktorú musí Kristus liečiť a uzdraviť a že svätí po krste nemajú hriech. Pelagiáni, ktorí vo svojich hlavných argumentoch (popieranie prvotného hriechu, infirmitas pokrsteného a nevyhnutnosť božej milosti) mali v osobe Augustína veľkého odporcu. Práve Augustín vo svojej tvorbe nechcel prirovnať autoritu Cypriána k autorite Písma, ale tvrdil, že Cypriánovo svedectvo biskupa osvedčenej viery vážne spochybňuje nezmysly jeho odporcov.⁴⁰ Augustín aj na iných miestach vyjadril svoj veľký obdiv Cypriánovi a jeho dielam.⁴¹

Samotné dielo je zložené z dvadsiatich šiestich kapitol, ktoré sa na niektorých miestach opakujú a dopĺňajú. Jadrom Cypriánovho diela je zdôraznenie nevyhnutnosti konania dobrých skutkov a almužien, kde vyzdvihuje predovšetkým výhody pre toho, kto ich koná. Vzťahuje sa na jeden typ almužny, a to pre tých, ktorí chcú byť almužnou očistení od hriechov. Cyprián nechcel vyčerpáť všetky aspekty almužny, ale chcel ich zaradiť do širšieho kontextu. Táto práca nie je abstraktnou teologickou reflexiou, ale je praktickým nabádaním k činnosti kresťanov. Podľa Dunna by bolo správnejšie tento text zaradiť medzi pastierske listy, tak podobne ako dielo *De Virginum*. Vidíme to v jeho teologickom zdôvodnení a pastoračnom rozmere. Cyprián zdôraznil, že viera a almužna očisťujú človeka od hriechov. Na základe ľudskej slabosti je to možnosť, ako zmyť svoju nečistotu,

³⁷ Porov. TERTULIANUS. *Apologeticum.*, II, 39.

³⁸ TERTULLIAN. *Ad uxorem* 2, 8. Pozri napr. aj: TERTULIANUS. *De idololatria*, 23.

³⁹ Porov. TERTULLIAN. *Liber De idololatria* – MIGNE, J.P. *Patrologie cursus completus*. Paris 1844, pars I., tomus I., cap. XXIII., s. 693 – 694. „*Pecuniam de ethnicis mutuantes sub pignoribus fiduciati iurati cauent et se negant; se scire uolunt scilicet tempus persecutionis et locus tribunalis et persona praesidis*“.

⁴⁰ Porov. Alessandro CAPONE. *Lectio Cypriani: De opere et eleemosynis*, s. 426 – 427.

Aj vyjadrenie Galliceta dokumentuje, že Cypriánov spis sledoval skôr praktické a aktuálne problémy kartagínskej cirkvi. „Každý Cypriánov spis je príležitostný. Cypriánov spôsob myslenia je takýto: žiadna aseptická meditácia, žiadne teoretické konštrukcie, žiadna systematická reflexia, žiadna tendencia abstrahovať od konkrétneho prípadu a uprednostňovať všeobecné úvahy, ale okamžitý zásah do problému, ktorý pri tej konkrétnej príležitosti znepokojuje kartagínsku komunitu“ – GALLICET, E. Cipriano e la Chiesa, in *La concezione della Chiesa nell'antica letteratura cristiana*. Genova, 1986, s. 29.

⁴¹ Porov. Alessandro CAPONE. *Lectio Cypriani: De opere et eleemosynis*, s. 440.

ktorou sme sa nakazili po krste. Aj v diele *De Lapsis* Cyprián udáva, akú formu má mať pokánie: modlitba, plač, pôst a predovšetkým almužna. Cyprián sa zvlášť obracal na bohatých ľudí, aby ich motivoval pomáhať chudobným, čím by získali odpustenie hriechov. Dôležitým faktom je skutočnosť, že akt dobročinnosti sa mal uskutočniť v liturgickom kontexte.⁴²

Pre lepšie pochopenie Cypriánovho diela *De opere et eleemosynis* je treba si ešte všimnúť diela *De Lapsis* a *De Ecclesiae Catholicae unitate*, v ktorých Cyprián poukazuje na fakt, že práve vlastné záujmy – zvlášť bohatých –, bránili kresťanom starať sa o chudobných. V diele *De Lapsis* Cyprián píše, že almužna sa odporúča hlavne tým, ktorí padli a zlyhali pre pripútanosť k svojmu bohatstvu a neochotou byť dobročinní so svojimi zdrojmi. Je pochopiteľné, že samotní chudobní boli skôr príjemcovia almužny. Almužnu chápe ako celoživotnú záležitosť.⁴³

V samotnom diele *De opere et eleemosynis* Cyprián priamo nezdôrazňoval potrebu prejavovať dobročinnosť aj pohanom, ale jeho životopisec Pontius pripomína, že Cyprián chápal potrebu dávania almužny pre všetkých a poukázal na dôležitý biblický citát: „*Veď on dáva slnku vychádzať nad zlých i dobrých a posiela dážď na spravodlivých i nespravodlivých*“. Mt 5, 45⁴⁴

Pontiov výrok o tom, ako Cyprián povedal, že dobrý kresťan napodobňuje Boha, ktorý koná ako dobrý otec, nachádza ozvenu v druhej polovici diela *De opere et eleemosynis*. Podľa Cypriána však má existovať aj určitý poriadok pri konaní dobročinnosti: každý by sa mal starať skôr o svojich vlastných ľudí (veriaci najmä o veriacich) a zároveň uprednostniť tých, ktorí „neopustili tábor Krista“.⁴⁵

Konanie dobrých skutkov

Cyprián z Kartága pri hľadaní teologicko-pastoračného pohľadu na riešenie charitatívnej pomoci poukázal na dôležitosť konania dobrých skutkov, a to zvlášť konania skutkov milosrdenstva. Čitateľovi sa usiloval vysvetliť opodstatnenosť konania dobrých skutkov.⁴⁶ Vo svojom diele začal tým, že najprv chválil dielo zmierenia Ježiša Krista, čím dokázal vyjadriť jedno zo svojich najjasnejších vysvetlení Kristovho diela na kríži. Skrze Kristovu zástupnú obeť došlo k veľkej výmene, takže kresťania dostali obnovený život a adoptívne osvojenie od Boha. Toto zmierenie neprišlo zo skutkov, ale prišlo cez Kristovo dielo na kríži. Toto

⁴² Porov. Geoffrey DUNN. *Cyprian's Care for the Poor*, s. 364 – 366.

⁴³ Tamtiež, s. 366.

⁴⁴ PONTIUS, *Vita Cypriani*, 10 (CSEL, 3/ 3, C): Oleksandr KASHCHUK. The Early Christians in the Face of Epidemics, in *Studia Ceranea* 11, 2021, s. 616. <https://doi.org/10.18778/2084-140X.11.31>

⁴⁵ Porov. Robert C. FARRELL. Saint Cyprian's ideas on „love thy neighbour“, in *Excerpta e dissertationibus in Sacra Theologia* 19. Pamplona: Universidad de Navarra, Facultad de teología, 1991, s. 186.

⁴⁶ Porov. „*Nech naše svetlo žiari a sviati v našich dobrých skutkoch, aby nás previedlo z noci tohto sveta k nezhasínajúcejmu svetlu*“. – CYPRIANUS. *Catholica Ecclesiae unitate*, 27.

odpustenie hriechov nastalo raz navždy pri krste, ale ľudia sa od hriechov po krste museli očistiť dobrými skutkami. Tieto dobré skutky istým spôsobom rekapitulovali očisťujúci účinok krstu. Po obrátení a krste museli kresťania konať dobré skutky z troch dôvodov: mali slúžiť ako akt uctievania za to, čo urobil Kristus; preukázali tiež vytrvalosť vo viere, ktorá bola potrebná na spasenie, a zmyli škvrnu hriechu po krste.⁴⁷

Cyprián na základe Kristovho spasenia tvrdil, že Boh milosrdne dovolil kresťanom, aby zmyli nečistotu hriechov po krste prostredníctvom skutkov milosrdenstva v rámci Cirkvi.⁴⁸ Tvrdil, že Kristova obeta na kríži mala hlbší význam ako len očistenie špiny hriechu. Dobré skutky mali obnoviť obmytie hriechov, ktoré sme spáchali po krste.⁴⁹ Ďalej zdôraznil výhody a nevyhnutnosť konania dobrých skutkov. Podľa Downsa Cyprián použil evanjelistu Lukáša 11, 41: „Ale čo je vnútri, rozdajte ako almužnu a všetko vám bude čisté“, ako svoj biblický základ pre almužnu, ako spôsob zmierenia za hriechy po krste. Mills však oponuje tejto téze a tvrdí, že Cyprián nepoužil tento verš ako argumentáciu za zmierenie po krste, ale chcel zabrániť tomu, aby si nikto nemyslel, že bol spasený vďaka svojim dobrým skutkom. Zároveň tvrdil, že vonkajšie skutky vyplývajú z vnútornej zmeny. Cyprián k tejto myšlienke ešte zdôraznil, že keď človek po krste zhrešil, bolo potrebné očistiť škvrnu hriechu a toto očistenie nastalo, keď táto osoba dala almužnu.⁵⁰

Cyprián vysvetlenie o dobrých skutkov uzatvoril napomenutím kresťanov, aby konali skutky milosrdenstva, čím by získali nebeskú odmenu. Na kartáginskú cirkev aplikoval Pavlovo nabádanie Galat'anom: „Kým teda máme čas, robme dobre všetkým, ale najmä členom rodiny veriacich.“ (Gal 6, 10) a Cyprián poukázal na cirkev v prvom storočí ako na príklad pre kresťanov v treťom storočí (Sk 2-4). Kresťanom pripomenul, že keď dávajú almužnu, napodobňujú Boha, ktorý je vždy štedrý.⁵¹

Cyprián chudobných nazýval aj termínom „svätí“, pretože tvrdil, že v nich je prítomný Kristus. Zvlášť zdôrazňoval starostlivosť o siroty a vdovy, ktorým hrozilo, že štátni úradníci im zabavia aj to málo, čo mali, za vyznanie viery svojich blízkych.⁵²

⁴⁷ Porov. MILLS, *Extra Ecclesiam Nulla Salus*, s. 91 – 92.

⁴⁸ Porov. Robert C. FARRELL. Saint Cyprian's ideas on „love thy neighbour“, s. 186.

⁴⁹ Porov. MILLS, *Extra Ecclesiam Nulla Salus*, s. 93.

⁵⁰ Tamiež, s. 94.

„Docens scilicet et ostendens non manus lauandas esse sed pectus et sordes intrinsecus potius quam extrinsecus detrahendas, uerum qui purgauerit quod est intus eum quoque id quod foris est repurgasse et emundata mente cute quoque et corpore mundum esse coepisse.“ – CYPRIANUS. *De opere et eleemosynis*. – CSEL. 3/1, kapitola 2, s. 374.

⁵¹ Porov. MILLS, *Extra Ecclesiam Nulla Salus*, s. 99 – 100.

⁵² KACZMAREK, *Organizacja dzieł charytatywnych Kościoła w Kartagini*, s. 130.

Celú stať o konaní dobrých skutkov zakončil radostným povzbudením, aby sme statočne vytrvali až do konca a sústredili svoju pozornosť na nebeské odmeny: „Aká bude, najdrahší bratia, tá sláva tých, ktorí dobročinne pracujú – aká veľká a vysoká bude radosť, keď Pán začne počítať svoj ľud a rozdeľujúc za naše zásluhy a dobré skutky sľúbené odmeny, dávať nebeské veci za pozemské, večné veci za časné, veľké veci za malé; aby nás predstavil Otcovi, ktorému nás obnovil svojím posvätením...“⁵³ Cyprián na adresu dobrých skutkov, na ich skutočnú existenciu v Cirkvi napísal, že dobré skutky sú „veľkou útechou pre veriacich, zdravým strážcom našej bezpečnosti, ochranou nádeje, ochranou viery, liekom na hriech“.⁵⁴ Pri nepozornom čítaní tohto Cypriánovho diela môže vzniknúť názor o autorovom zastávaní mienky, že svoje hriechy môžeme odčiniť dobrými skutkami. Toto dielo chcelo skôr povzbudiť veriacich k vytrvalosti vo viere, než k zmiereniu. Dobré skutky mali pomáhať kresťanom vytrvať vo viere, aby nemuseli niesť vinu za hriech.⁵⁵

Almužna a námietky proti nej

Dôležitú časť svojej práce Cyprián venoval konaniu milosrdných skutkov, kde sa sústreďoval hlavne na dávanie almužny.⁵⁶ Pri ich opodstatnení poukázal na biblické citácie o almužne. Začal citáciou Sir 22, 12 a prísloviami (Pris 21,3). Pokračoval Šalamúnom, ktorý povzbudzoval ku konaniu almužny.⁵⁷ Cyprián použil aj prosopologickú exegézu, aby zdôraznil, že Duch Svätý prikázal dávať almužnu v Žalme 41, 2. Ďalej citoval Daniela (Dan 4, 24), potom aj Tobíáša (Tob 12, 8-9). Cyprián použil aj príklad, ako Boh odmenil dobré skutky Tabity, ktorá zomrela, ale Peter ju vzkriesil. V závere siedmej kapitoly Cyprián pripomína (Lk 16, 11-12) a poukazuje aj úprimný záujem Zacheja vrátiť to, čo zobral nespravodlivo druhým (Lk 19, 9). Pripomína dôležitosť perly (Mt 13, 45). V siedmej a ôsmej kapitole Cyprián poukázal na evanjelia, v ktorých citoval Kristove slová u evanjelistu Matúša (Mt 6, 19- 21), (Mt 13, 45-46), (Mt 19, 21) a (Lk 12,33).

⁵³ „Quae illa erit, fratres carissimi, operantium gloria, quam grandis et summa laetitia, cum populum suum Dominus coeperit recensere et meritis adque operibus nostris praemia promissa contribuens pro terrenis caelestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna praestare, obferre nos patri cui nos sua sanctificatione restituit...“ – CYPRIANUS. *De opere et eleemosynis*. – CSEL. 3/1, kapitola 26, s. 394.

⁵⁴ „Praeclara et diuina res, fratres carissimi, salutaris operatio, solacium grande credentium, securitatis nostrae salubre praesidium, munimentum spei, tutela fidei, medella peccati“ . – CYPRIANUS. *De opere et eleemosynis*. – CSEL. 3/1, kapitola 26, s. 394.

⁵⁵ Porov. MILLS, *Extra Ecclesiam Nulla Salus*, s. 100.

⁵⁶ Porov. Dôraz pri poskytovaní pomoci bol postavený na princípe, že pomoc sa má poskytovať len tým, ktorí tú pomoc naozaj potrebovali a nedokázali si ju zabezpečiť. Z tejto pomoci boli vylúčení tí, čo si prácou mohli zaistiť potrebné živobytie. Zaujímavý prípad riešil Cyprián v prípade istého herca, ktorý sa zriekol svojho zamestnania, ktoré boli nezlučiteľné s morálnymi princípmi veriaceho človeka. Cyprián dovolil, aby mu Cirkev pomáhala, pokiaľ si nenájde inú prácu. – CYPRIANUS. *Epistula LXII*.

⁵⁷ Porov. „Pre rozkaz (zákona) ujmi sa chudobného a v jeho nedostatku ho neprepúšťaj naprázdno!“ (Sir 29, 13).

Po biblickom predstavení potreby dávania almužny sa Cyprián zaoberal aj bežnou námietskou proti jej dávaniu, a teda že človek nebude mať dosť peňazí na živobytie pre svoje deti. Cyprián opäť apeloval sv. Písmom a zdôraznil, že Bohu treba dať prednosť ako deťom a rodičom (Dt 33, 9; Mt 10, 37; 1. Jn 3,17). Cyprián potom predstavil vyššie uvedené citáty s príbehom o Eliášovi a vdove (1 Kr 17). Vdova nenechala jedlo pre svojho syna ani pre seba, ale dala všetko Eliášovi, aby zjedol, koľko chcel. Cyprián na príklade tejto ženy ilustroval túžbu dávať almužnu a konať skutky milosrdenstva, aj keby to znamenalo, že deti by ostali bez životných potrieb. V sedemnástej kapitole Cyprián použil príklad Eliáša, ktorý konal ako predobraz Krista tým, že zázračne poskytoval dostatok potravy, aby sa najedol najprv Eliáš a až potom vdova a jej deti.⁵⁸

Ďalej Cyprián odpovedá na námietku, že niektorí majú doma veľa detí, a preto sa nemôžu podieľať na dávaní almužny. Takýchto Cyprián povzbudzuje, že práve oni sa majú ešte viac namáhať, pretože sú otcami mnohých sľubov. Tým, že majú viac detí, musia aj viac prosiť Pána za odpustenie hriechov svojich detí. Podľa Cypriána *„hriechy mnohých musia byť vykúpené, svedomie mnohých očistené a duše mnohých oslobodené“*.⁵⁹ Cyprián povzbudzuje, aby sa veriaci usilovali získať si Boha, ktorý je večným a nemenným Otcom duchovných obetí. Navyše, je zradným a nespravodlivým otcom ten, kto sa neusiluje o pravú zbožnosť svojich detí. Za príklad statočného otca dáva Tobiáša⁶⁰ a predstavuje ho ako príklad rodiča, ktorý pre kresťanov bol vzorom almužny, čo potvrdzujú aj jeho ďalšie povzbudivé slová: *„Po všetky dni svojho života pamätaj, syn môj, na Pána a neopováž sa zhrešiť a prestúpiť jeho príkazy! Konaj dobro po všetky dni svojho života a nechod' po cestách neprávosti! Ak sa budeš usilovať o pravdu, budeš mať úspech vo svojich dielach ako všetci, čo konajú spravodlivosť. Svoj majetok používaj, syn môj, na skutky milosrdenstva! Nikdy neodvracaj svoju tvár od chudobného, aby sa neodvrátila Božia tvár od teba! Konaj skutky milosrdenstva, syn môj, podľa toho, koľko máš! Ak máš veľa, dávaj z toho viac; ak máš málo, neboj sa konať dobro aj z mála! Tak si pripravíš dobrý poklad na deň núdze. Veď milosrdenstvo oslobodzuje od smrti a chráni pred cestou do temnôt“*. (Tob 4, 5-10)

Strach

Cyprián pri praktickom vnímaní celej problematiky konania milosrdných skutkov poukázal aj na skutočnosť, že kresťania by sa nemali nechať ovplyvniť strachom, ktorý by im bránil v konaní skutkov milosrdenstva. Pomáha si Šalamúnom (Pris 28, 27), tiež apoštolom Pavlom (2 Kor 2, 9-10 a 9:12). Takisto Matúšom (Mt 6,

⁵⁸ Porov. CYPRIANUS. *De opere et eleemosynis*. – CSEL. 3/1, kapitola 16 – 17, s. 385 – 387.

⁵⁹ „...plures sunt pro quibus Dominum deprecaris, multorum delicta redimenda sunt, multorum purgandae conscientiae, multorum animae liberandae“. – CYPRIANUS. *De opere et eleemosynis*. – CSEL. 3/1, kapitola 18, s. 387.

⁶⁰ Porov. „A teraz vám, deti, nariaďujem: Slúžte Bohu úprimne a robte, čo sa mu páči. Aj svoje deti učte, aby žili spravodlivo a preukazovali milosrdenstvo, aby pamätali na Boha a zvelebovali jeho meno úprimne a z celej svojej sily v každom čas“. – (Tob 14, 8)

31-33) a Lukášom (Lk 18, 29-30). Boh sa vždy staral o svoj ľud, takže by sa nemali báť, že upadnú do chudoby (Prís 10,3; 28,27; Mt 5,26). Podobne učil aj Pavol, že kresťania by sa nemali báť, ak stratia svoj majetok tým, že budú slúžiť iným (1 Tim 6,7-10). Napokon, kresťania by sa nemali báť umenšenia svojho majetku prostredníctvom štedrosti. Pre dôkaz sa Cyprián obrátil na Príslovia 10,3 ako axiómu platnú pre cirkev: „*Pán nezabije hladom spravodlivú dušu.*“⁶¹ Vo svojom texte ďalej poukázal na starostlivosť Boha, ktorý krmil aj Eliáša na púšti havranmi a Daniela chránil v levovej jame (1 Kr 17; Dan 6). Zároveň aj Kristus povedal povzbudzujúce slová, keď hovoril o nebeskom vtáctve, ktoré neseje ani nežne, ani nezhrmažďuje do stodôl a Boh ako starostlivý otec sa o nich stará, pričom zdôraznil, že „*vy ste cennejší ako oni*“ (Mt 6, 26). Túto problematiku nakoniec Cyprián uzatvára konštatovaním, že by sme nemali dovoliť, aby nás klamstvo a úzkosť ospravedlňovali konať svoju povinnosť v konaní dobrých skutkov, ktoré sa stávajú pokladom v nebi (Lk 12,20).⁶²

Problémom strachu z dobročinnosti sa špecificky venoval Stevan Hobfoll.⁶³ Navrhol podľa modelu troch stresových činiteľov, že je možné opísať niektoré správanie veriacich a ich nedôveru v almužnu, ktoré možno kategorizovať nasledovne:

Prvý stresový činiteľ treba pripísať riziku straty zdrojov, predstavujúce – na ekonomickej úrovni – vnútorný dôsledok činnosti, ku ktorej Cyprián povzbudzuje kresťanov. Konkrétne to vidíme na jeho vyjadrení: „*Bojíte sa, že sa vám možno minie majetok, ak začnete dávať na dobročinnosť a štedro z nej čerpať?*“

Druhým stresovým faktorom je úzkosť z chudoby, ktorú v poslucháčoch vyvolávala prax almužny. Spôsobili to Cypriánove slová, keď sa pýtal, či sa boja toho, že ak budú štedro dávať almužnu, prídu o svoj majetok, a tak sa sami dostanú do biedy? V tomto prípade by už išlo o stratu nielen jednej časti zdrojov, ale úplnej ekonomickej krízy a padnutia do triedy biednych.

Tretím faktorom stresu je ten, ktorý je spojený s víziou budúcnosti. Možno ju identifikovať v nedôvere veriacich k almužne, nedôvere založenej na povinnosti zaručiť budúcnosť detí. Autor nakoniec svoju tézu uzatvára názorom, že spoločným základom tohto trojitého stresu je kolísavý pocit bezpečia.⁶⁴

Bohatí kresťania

V štrnástej a pätnástej kapitole sa Cyprián osobitne obrátil na bohatších kresťanov. Citoval slová zmŕtvychvstalého Krista z knihy Zjavenia (Zjv 3,17-18) ako

⁶¹ „*Non occidit fame Dominus animam iustam.*“ – Porov. CYPRIANUS. *De opere et eleemosynis.* – CSEL. 3/1, kapitola 11, s. 382.

⁶² Porov. MILLS, *Extra Ecclesiam Nulla Salus*, s. 96 – 97.

⁶³ Porov. Steven, E. HOBFOLL, *Stress, Culture, and Community. The Psychology and Philosophy of Stress.* New York 1998, s. 51 – 87.

⁶⁴ Porov. Miroslaw MEJZNER. *Vantaggio o perdita?*, s. 53 – 54.

príkaz bohatým kresťanom, aby konali skutky milosrdenstva a tak mohli dosiahnuť skutočné bohatstvo.⁶⁵ Ako výčitku bohatým kresťanom, že nedávajú almužnu, Cyprián v pätnástej kapitole podal ekleziologický výklad príbehu o chudobnej vdove a jej štedrosti (Lk 21, 1-4). Zdôraznil skutočnosť, že vdovy mali dostávať almužnu a v tomto prípade bola chudobná vdova štedrá – dávala sama almužnu. Preto Kristus dokonca chválil chudobných za ich almužnu. O čo viac by mali bohatí kresťania dávať almužnu takýmto biednym ľuďom?⁶⁶ Túto udalosť s chudobnou vdovou uzatvára konštatovaním, že „tým sa ukázalo, že ten, kto sa zľutuje nad chudobnými, požičiava Bohu“.⁶⁷ Cyprián sa v myšlienke, že Boh je nám dlžníkom pri dávaní almužny, vrátil aj v šestnástej kapitole, kde zdôraznil: „Lebo ak dávaním almužny chudobným požičiavame Bohu – aj keď sa to dáva tomu najmenšiemu, dáva sa to Kristovi –, niet dôvodu, aby niekto uprednostňoval pozemské veci pred nebeskými, ani aby vyzdvihoval ľudské veci pred božskými.“⁶⁸

Cyprián sa potom v kapitolách dvadsaťjeden až dvadsaťtri vrátil k nabádaniu bohatých kresťanov v prospech dobročinnosti. Ak boli pohania ochotní minúť veľa peňazí za nejaké pozemské odmeny, o koľko viac by mali byť kresťania ochotní minúť za nebeské odmeny? Ľudia s vysokým postavením v grécko-rímskom svete mohli sledovať rímske cirkusy, ale Boh a jeho anjeli sledovali cirkev. Cyprián v skutočnosti tvrdil, že rímski úradníci, ktorí dohliadali na hry, míňali veľa času a peňazí na udalosti, ktoré prakticky slúžili ako dar satanovi. Autor sa ďalej pýtal, o koľko viac by mali bohatí kresťania ochotne dávať svoje peniaze ako dar Bohu, aby pomohli chudobným v cirkvi. V dvadsiatej tretej kapitole Cyprián aplikoval na svoju cirkev Kristovo učenie o poslednom súde v Matúšovi (Mt 25, 31-46), z ktorého vyplýva, že bohatí kresťania by mali dávať almužnu, pretože im to prikázal Ježiš Kristus.⁶⁹

Posledné tri kapitoly (kap. 24-26) Cyprián uzavrel napomenutím kresťanov, aby konali skutky milosrdenstva a dostali tak nebeskú odmenu. Na kartáginskú cirkev Cyprián aplikoval Pavlovo nabádanie Galaťanom: „Kým teda máme čas, robme dobre všetkým, ale najmä členom rodiny veriacich.“ (Gal 6, 10) Cyprián poukázal na cirkev v prvom storočí ako príklad pre kresťanov v treťom storočí (Sk 2-4).

⁶⁵ „Lebo hovoríš: »Som bohatý, zbohatol som, nepotrebujem nič« – a nevieš, že si biedny, poľutovaniahodný, chudobný, slepý a nahý. Radím ti: odo mňa si kúp zlato vyskúšané ohňom, aby si zbohatol, a biele rúcho, aby si sa zaodel a aby nebolo vidieť hanbu tvojej nahoty, i masť, ktorou si potrieš oči, aby si videl“. – (Zjv 3,17-18)

⁶⁶ Porov. MILLS, *Extra Ecclesiam Nulla Salus*, s. 97.

⁶⁷ „... ut magis ac magis possit esse manifestum quia qui miseretur pauperis Deo faenerat“. – Porov. CYPRIANUS. *De opere et eleemosynis*. – CSEL. 3/1, kapitola 15, s. 384 – 385.

⁶⁸ „Si enim Deus eleemosynis pauperum faeneratur et cum datur minimis Christo datur, non est quod quis terrena caelestibus praeferat nec diuinis humana praeponat“. – Porov. CYPRIANUS. *De opere et eleemosynis*. – CSEL. 3/1, kapitola 16, s. 386.

⁶⁹ Porov. CYPRIANUS. *De opere et eleemosynis*. – CSEL. 3/1, kapitola 24, s. 392 – 393.

Kresťanom pripomenul, že napodobňujú Boha, keď dávali almužnu, pretože bol vždy štedrý.⁷⁰

Cyprián poslednú kapitolu zakončil radostným povzbudením, aby sme statočne vytrvali až do konca a sústredili svoju pozornosť na nebeské odmeny: „Aká bude, najdrahší bratia, tá sláva tých, ktorí dobročinnne pracujú – aká veľká a vysoká bude radosť, keď Pán začne počítať svoj ľud a rozdeľujúc za naše zásluhy a dobré skutky sľúbené odmeny, dávať nebeské veci za pozemské, večné veci za časné, veľké veci za malé; aby nás predstavil Otcovi, ktorému nás obnovil svojím posvätením...“⁷¹ Cyprián na adresu dobrých skutkov, na ich skutočnú existenciu v Cirkvi napísal, že dobré skutky sú „veľkou útechou pre veriacich, zdravým strážcom našej bezpečnosti, ochranou nádeje, ochranou viery, liekom na hriech“.⁷²

Záver

Literárna tvorba Cypriána z Kartága, ktorú sme sledovali z pohľadu charitatívnej činnosti, je predstavená predovšetkým v jeho diele *De opera et eleemosynis*, ale o niečo v menšej miere aj vo vyššie uvádzaných dielach.

Vybrané Cypriánove spisy poukazujú na dôležitosť konania dobrých skutkov, osobitne dávanie almužny. To pokladá v živote kresťanov, ako aj v pastoračnej službe biskup za kľúčové. Teologicko-pastoračný pohľad dokumentuje skutočnosť, že Cypriánovo prvé zapojenie sa do almužny bolo motivované jeho náboženskou skúsenosťou z vlastného obrátenia a jeho osvojením si Písma ako motívu správneho konania. Oslovila ho myšlienka lásky k blížnemu a dávania bez očakávania odplaty. V polovici tretieho storočia sme svedkami organizovaného spôsobu, akým sa kresťanská komunita v Kartágu starala o svojich menej majetných členov. Istý problém tu však predstavovali bohatší členovia komunity, ktorí svoju dobročinnosť uskutočňovali v menšej miere. Dôvod videli aj v tom, že ak budú štedrý k chudobným, zmenší sa ich bohatstvo a v budúcnosti môžu trpieť núdzou a nedostatkom. Preto Cyprián hľadal aj iné dôvody motivácie, ako bolo Písmo, a preto zdôraznil aj odmenu za almužnu v podobe modlitieb príjemcov za spásu svojich dobrodincov a tiež uistenie, že Boh sa stará o tých, ktorí podporujú iných. Navyše Cyprián pripomenul bohatým laickým kresťanom v meste, že odmenou od Boha za ich skutky lásky bude biela koruna, rovnako ako odmena za vernosť počas prenasledovania (mučeníci) bude červená koruna.

⁷⁰ Porov. MILLS, *Extra Ecclesiam Nulla Salus*, s. 99 – 100.

⁷¹ „Quae illa erit, fratres carissimi, operantium gloria, quam grandis et summa laetitia, cum populum suum Dominus coeperit recensere et meritis adque operibus nostris praemia promissa contribuens pro terrenis caelestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna praestare, obferre nos patri cui nos sua sanctificatione restituit...“ – CYPRIANUS. *De opere et eleemosynis*. – CSEL. 3/1, kapitola 26, s. 394.

⁷² „Praeclara et diuina res, fratres carissimi, salutaris operatio, solacium grande credentium, securitatis nostrae salubre praesidium, munimentum spei, tutela fidei, medella peccati“ – CYPRIANUS. *De opere et eleemosynis*. – CSEL. 3/1, kapitola 26, s. 394.

Cyprián používal almužnu a starostlivosť o chudobných v širšom náboženskom kontexte požiadaviek evanjelia a prísľubu večného života, ale zároveň to použil ako spoločensko-politický nástroj na zabezpečenie svojej biskupskej autority hlavne v čase, keď bol mimo Kartága.

Cyprián zároveň z dôvodu únavného prenasledovania dával nádej na zmierenie s Cirkvou aj tým kresťanom, ktorí neboli verní a prijali možnosť návratu prostredníctvom modlitby a pokánia. Toto pokánie zahŕňalo dobré skutky ako almužna a priama starostlivosť o chudobných a biednych.

Z uvedeného vyplýva, že toto dielo nie je len všeobecným pojednaním o otázke almužny, ale zároveň poukazuje na prínos toho, kto almužnu dáva. Vzťahuje sa iba na jeden typ almužny, a to tých, ktorí sa musia venovať almužne, aby boli očistení od svojich hriechov. Cyprián si bol veľmi dobre vedomý toho, že sa nesažnil povedať všetko, čo sa dalo povedať o almužne, ale zaisťoval, aby sa jeho konkrétne komentáre dali zaradiť do charitatívnej činnosti.

Svojím obsahom a štýlom sa podobá viac pastierskemu listu. Hoci obsahuje teologickú argumentáciu a predpokladá všeobecný kontext, zároveň dokumentuje, že biskup v Kartágu je zapojený do vykonávania svojej pastoračnej práce s veľkou horlivosťou pastiera.

Z diela *Opere et Eleemosynis* sa vôbec veľa nedozvieme o Cypriánovom pôsobení čoby biskupa pri vykonávaní svojej pastoračnej starostlivosti pre chudobných, ale viac o dôležitosti poznania náuky konania almužny. Ale jeho *Epistulae* (Listy) už ponúkajú konkrétnejšie obraz o jeho pastoračnom konaní. Treba tiež zdôrazniť, že Cyprián dokázal rýchlo reagovať na meniace sa okolnosti a situácie pri realizovaní charitatívnej činnosti.

Plodná činnosť biskupa z Kartága nepochybne priniesla svoje ovocie tak za jeho života, ako aj v neskoršom období v Cirkvi v Afrike. Svedčí o tom takmer o dve storočia neskôr sv. Augustín, keď napísal, že: „*svätá matka Cirkev počíta biskupa Cypriána medzi niekoľko pozoruhodných mužov veľkej milosti, tak pre jeho obranu jednoty Cirkvi, ako aj pre jeho zbožnosť, ako aj dobročinnú lásku*“.⁷³

---

⁷³ AUGUSTINUS. *Scriptorum contra Donatistas*. Michael PETSCHENIG. Sancti Aureli Augustini. Scripta contra Donatistas, pars. I., in *Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum* – CSEL 51, 6. kapitola, 2,3, s. 299. – „*Inter raros et paucos eccellentissimae gratiae viros numerat pia mater Ecclesia.*“

BIBLIOGRAFIA

- AUGUSTINUS. *Scriptorum contra Donatistas*. Michael PETSCHENIG. Sancti Aureli Augustini. Scripta contra Donatistas, pars. I., in *Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum* – CSEL 51, 6. kapitola, 2,3.
- BERARDI, Caterina, Celeste. La persecuzione di Decio negli scritti di Cipriano, in *Auctores Nostri. Studi e testi di letteratura cristiana antica 1.*, Cattedra di Letteratura cristiana antica, Foggia 2004.
- BUGUCKI, Mateusz. Problemy duszpasterskie w listach św. Cyprian, in *Studia Theologica Varsaviensia* 9/1, 197.
- BURNS, J. Patout Jr. *Cyprian the Bishop*. Routledge, London, 2002.
<https://doi.org/10.4324/9780203469873>
- CAMPENHAUSEN, Hans Von. *The Fathers of the Latin Church*. Stanford: Stanford University Press, 1969.
- CAPONE, Alessandro. Lectio Cypriani: De opere et eleemosyni, in *Classica et Christiana* 8/2, 2013.
- CUTAIA, Roberto. La pandemia e l'elemosina di san Cipriano, in *L'osservatore Romano*, 17.2.2021.
- CYPRIANUS (Carthagensis). *De opere et eleemosynis*. Guilelmus HARTEL. (ed). S. Thasci Caecili Cypriani Opera omnia, in *Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum* – CSEL. Vol. III., pars I, Vindobonae 1868.
- CYPRIANUS. (Carthagensis). *Epistulae*. Guilelmus HARTEL, G. (ed). S. Thasci Caecili Cypriani Opera omnia, in *Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum* – CSEL. Vol. III., pars II., Vindobonae 1871.
- DOWNS, David, J. Prosopological Exegesis in Cyprian's De opere et eleemosynis, in *Journal of Theological Interpretation* 6.2 (2012), s. 280.
<https://doi.org/10.2307/26421416>
- DROBNER, Hubertus, R. *Patrologie: Úvod do studia starokřesťanské literatury*. Praha: Oikoymen, 2011.
- DUNN, Geoffrey, D. The White Crown of Works: Cyprian's Early Pastoral Ministry of Almsgiving in Carthage, in *Church History*. Cambridge University Press. Volume 73, Issue 4, 2004. <https://doi.org/10.1017/S0009640700073029>
- DUNN, Geoffrey, D. Cyprian's Care for the Poor: The Evidence of De Opere et Eleemosynis, in *Studia parvistica*, vol. XLII. Leuven – Paris – Dudley, Ma 2006.
- EUSEBIUS, Pamphili. *Církevní dějiny*. Praha 1988.
- FARRELL, Robert, C. Saint Cyprian's ideas on „love thy neighbour“, in *Excerpta e dissertationibus in Sacra Theologia* 19. Universidad de Navarra, Facultad de teología. Pamplona 1991.
- GALLICET, Ezio. Cipriano e la Chiesa, in *La concezione della Chiesa nell'antica letteratura cristiana*. Genova, 1986.

- GALLICET, Ezio (ed). *Cipriano di Cartagine. La Chiesa: Sui cristiani caduti nella persecuzione; L'unità della Chiesa cattolica; Lettere scelte*. Milano: Paoline Editoriale Libr, 1997.
- HIERONYMUS, GENNADIUS, ISIDORUS. *Dějiny křesťanského písemnictví. (De viris illustrisibus)* 53, Preklad: Jan, M. Heller. Praha: vydav. Herrmann and synové, 2010.
- HIŠEM, Cyril. *Cirkevné dejiny – starovek*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2012.
- HOBFOLL, Steven, E. *Stress, Culture, and Community. The Psychology and Philosophy of Stress*. New York 1998.
- HUEBNER, Sabine, R. The “Plague of Cyprian”: A revised view of the origin and spread of a 3rd-c. CE pandemic, in *Journal of Roman Archaeology*, Volume 34, Issue 1, Cambridge University, June 2021. <https://doi.org/10.1017/S1047759421000349>
- KACZMAREK, Tomasz. Organizacja dzieł charytatywnych Kościoła w Kartaginie pod kierunkiem św. Cypriana, in *Studia Włocławskie 2*, Wrocław: Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne, 1999.
- LICHNER, Miloš – KARABOVÁ, Katarína. *K prameňom ranokresťanskej latinskej tradície*. Trnava: Dobrá kniha, 2017.
- MASSINELLI, Georges. *For Your Sake He Became Poor: Ideology and Practice of Gift Exchange between Early Christian Groups*. De Gruyter, 2021. <https://doi.org/10.1515/9783110723946>
- MEJZNER, Mirosław. Vantaggio o perdita? Le facce della misericordia nel De opere et elemosynis di Cipriano, in *Gregorianum – 98/1*, Roma: Pontificia Universitas Gregoriana, 2017.
- MILLS, David, F. *Extra Ecclesiam Nulla Salus: The Relationship between Ecclesiology and Soteriology for Cyprian of Carthage*. A Dissertation presented to the Faculty of The Southern Baptist Theological Seminary. Louisville 2001.
- MIGNE, Jacques, P. *Patrologie cursus completus*. Paris 1844.
- MORDEL, Štefan. *Svedectvo Cypriána o živote a viere prvých kresťanov: život a dielo svätého Cypriána, biskupa a mučeníka*. Spišská Kapitula-Spišské Podhradie: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003.
- MURA, Gaspare. (ed.) *La teologia dei Padri. Profili bio-bibliografici dei Padri, Indici*. vol. 5. Città Nuova 1987.
- PANKIEWICZ, Ryszard. Pieniądz w działalności publicznej św. Cypriana, in „*Vox Patrum*”, Lublin Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II., 10/1990, tom. 19.
- POIRIER, Michel. (ed.). *Cyprien de Carthage. La Bienfaisance et les Aumônes*. Sources chrétiennes 440. Paris: Les Éditions du Cerf, 1999.
- PONTIUS, *Vita Cypriani*, 10 (CSEL, III 3, C): Oleksandr KASHCHUK. The Early Christians in the Face of Epidemics, in *Studia Ceranea* 11, 2021. <https://doi.org/10.18778/2084-140X.11.31>

QUASTEN, Johannes. *Patrology, Volume II., The Ante-Nicene Literature after Irenaeus*. Christian Classics, Westminster, Maryland, 1986.

SZRAM, Mariusz. Surowość czy miłosierdzie? Postawa Cypriana z Kartaginy wobec proble mów osób duchownych na podstawie jego korespondencji, in *Saeculum Christianum*, tom. XXVII, Lublin Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II., 2/2020. <https://doi.org/10.21697/sc.2020.27.2.2>

TURNER, Henry, Ernest, W. *The Pattern of Christian Truth. A Study in Relations between Orthodoxy and Heresy in the Early Church*. London: Mowbray, 1954.

prof. ThDr. Štefan Lenčíš, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta

Hlavná 89, 041 21 Košice

stefan.lencis@ku.sk